

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Aliis Andreson

PUNKTI EMOTSIONAALSUS INTERNETIKEELES

Bakalaureusetöö

Juhendaja vanemteadur Tiit Hennoste

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kirjalik keel, suuline keel ja internetikeel.....	6
1.1. Kirjaliku ja suulise keele suhe	6
1.2. Arvuti vahendusel suhtlemine.....	8
2. Interpunktsioon	12
2.1. Interpunktsiooni olulisus	12
2.2. Interpunktsiooni ajalugu	14
3. Punkt ja teised interpunktsiooni tunnused internetikeeles.....	18
3.1. Interpunktsiooni tunnuste kasutus internetikeeles.....	18
3.2. Punkti emotsionaalsus tekstisõnumites ja internetikeeles.....	20
4. Materjal ja meetod	23
4.1. Materjali valik ja kirjeldus	23
4.2. Lausungipiiride uurimise põhimõtted	24
4.3. Punkti emotsionaalsuse uurimise põhimõtted.....	28
5. Analüüsi tulemused	30
5.1. Lausungite hulk saadetistes	30
5.2. Interpunktsiooni vahendite kasutus lausungipiiril.....	31
5.3. Punkti emotsionaalsus saadetise lõpus.....	33
5.4. Viivitus punkti emotsionaalsuse uurimisel	38
Kokkuvõte.....	41
Kirjandus.....	44
The emotional use of the period in Internet language. Summary	48

Sissejuhatus

Siinne uurimus vaatleb kirjalikule keelele omast interpunktsiooni kui olulist osa internetikeelest. Kitsamalt uuritakse töös, kas ja kuidas on muutunud punkti kasutus internetikeeles. Selleks on analüüsitud vahetu sõnumiedastuse (ingl *IM* ehk *instant messaging*) teel saadetud sõnumeid.

Töö teoreetilises osas toetutakse peamiselt Naomi Baroni ja David Crystali töödele ja uurimustele (Baron 2000, 2008; Baron, Ling 2011; Crystal 2001, 2015; Ling, Baron 2007; Ling jt 2014). Töö empiirilises osas on võetud eeskju suulise keele analüüsist ja Tiit Hennoste artiklites esitatud põhimõtetest (Hennoste 2000a, 2000b, 2000c).

Põhilisteks mõisteteks, millele töös läbivalt viidatakse, on saadetis ja lausung. Saadetis (ingl *transmission*) on vahetu sõnumiedastuse käigus saadetud sõnum. Saadetise lõppu tähistab reavahetusklahvi „Enter“ vajutamine ja vestluses osaleja võib saata järjest mitu saadetist. Saadetis võib sisaldada ühte või mitut lausungit (ingl *utterance*) või olla ilma lausungita. Lausungiks võib olla nii grammatiline lause, fraas kui ka üneem (Hennoste 2000b: 2227).

Käesoleva töö uurimisküsimused on järgnevad:

1. kui palju esineb vestlustes punkti saadetise keskel, saadetise lõpus ja lausungi lõpus võrdluses teiste interpunktsiooni tunnustega?
2. millistes olukordades esineb punkti emotsionaalset kasutust?
3. milline on punkti emotsionaalsele kasutusele järgnev vestluspartneri reageering?
4. kas uuemates vestlustes esineb punkti emotsionaalset kasutust rohkem kui vanemates vestlustes?

Eestis on internetikeele uurimisega tegelenud ja sellekohaseid artikleid kirjutanud lisaks Tiit Hennostele ka Krista Kerge ja Anni Oja. Bakalaureuse- ja magistritöodes on uuritud internetikeele morfoloogiat (Karin Soodla 2010), jututubade keelt (Sigrid Salla 1997, 2001), MSN-vestlusi (Pille Ernits 2006; Mailit Pehk 2006; Marju Jõgeda 2008; Vaike Leola 2009; Marilis Ehvert 2010; Pille Sepp 2010; Maarja-Liisa Vokksepp 2013); Delfi foorumite keelt ja kommentaare (Triinu Laar 2007), emotsioonide väljendamist internetikeeles (Jane Tõnisson 2009; Mirell Põlma 2014), Facebooki keelt (Annika Oper 2013) ja internetikeele metagraafiat (Kristiina Toots 2014). Kõige tihedamini märgatakse Eesti autorite töodes interpunktsiooni tunnuste ära jätmist, mida põhjendatakse optimaalsuse põhimõttega (vt Oja 2006; Hennoste 2013; Toots 2014).

Kristiina Tootsi bakalaureusetöös „Netikeele metagraafia“ (2014) antakse ülevaade metagraafia teooriast ning analüüsitakse internetikeelt. Eesmärgiks oli luua töövahend, millega saaks internetis olevaid tekste automaatselt analüüsida. Loodud programmiga analüüsiti kommentaare, foorumipostitusi ja jututubade tekste (Toots 2014: 31). Metagraafia uurimisel vaadati teiste seas, kui paljude lausete lõpus, millele järgnes suurtäht, esines interpunktsiooni tunnuseid (punkt, hüüu- ja küsimärk) (samas: 31). Tulemustest selgus, et kõige rohkem oli neid kommentaarides (47,62%) ja kõige vähem jututubade tekstides (0,14%) (samas: 33). Lause lõppu märkis ka reavahetusklahvi „Enter“ vajutamine, mis võib olla üks põhjustest interpunktsiooni tunnuste ja lause alguses oleva suurtähe ära jätmisel (samas: 34).

Interpunktsiooni tunnuste olemasolu Delfi kommentaarides on uurinud Anni Oja (2009), kes tõi välja nende kasutuse lausepiiri või pausi märkimiseks. Interpunktsiooni kasutamisel järgitakse üldiselt optimaalsuse põhimõtet ja aja säästmiseks jäetakse interpunktsiooni tunnused sisestamata. Optimaalsus jääb aga kõrvale, kui soovitakse jäljendada suulist keelt. Näitena toob Oja välja mitmekordsete punktide kasutuse pauside tekitamiseks. Lisaks pausidele esineb kommentaarides veel teisigi kõnekeelsusele viitavaid jooni, mille läbivaks põhjuseks võib olla soov anda oma tekstile „värvi“. Viimaste lausete lõppu ei lisata interpunktsiooni tunnuseid seepärast, et kommentaari lõpp viitab iseenesest lause lõpule. (Oja 2009)

Töö teoreetiline osa on jagatud kolmeks peatükiks. Esimeses antakse ülevaade kirjaliku ja suulise keele vahelisest suhtest ning tutvustatakse internetikeelt kui iseseisvat meediumi kirjaliku ja suulise keele kõrval. Teises peatükis vaadatakse interpunktsiooni arengut antiikajast nüüdisajani ja tuuakse välja, kuidas on interpunktsioon mõjutanud kirjaliku ja suulise keele suhet. Kolmandas peatükis tuuakse välja internetikeele reeglid interpunktsiooni osas. Lisaks sellele antakse ülevaade senistest tulemustest punkti emotsionaalsuse uurimisel.

Töö empiirilises osas antakse ülevaade punkti kasutamise seaduspärasustest vahetus sõnumiedastuses ja paigutatakse need tulemused eelnevalt kirjeldatud teoreetilisse raamistikku.

1. Kirjalik keel, suuline keel ja internetikeel

Naomi S. Baron küsib oma raamatus “Alphabet to email: how written English evolved and where it’s heading” (2000), kas on enam põhjust teha vahet kirjalikul ja suulisel keelel. Baron kirjeldab, kuidas laps õpib esmalt rääkima ja seejärel palutakse lapsel kirjutada nagu too räägiks. Teatud hetkest hakatakse aga noore inimese kirjutatut parandama ja rõhutatakse kahe allkeele erinevust. (Baron 2000: 1–2) Enamiku keelte ajaloos on kirjutamise esimene ülesanne olnud kõne üles märkimine. Eriti selgelt on seda näha jutluste ja avalike kõnede ette valmistamises, draamakirjanduses ja luules. (Samas: 7) Sõnad märgitakse üles selleks, et selle autor või lugeja saaks neid taas esitada.

Baron (2000) vaatleb, kuidas kirjalik ja suuline keel mõjutavad üksteise arengut ingliskeelses kultuuriruumis. Autor näeb kahe allkeele vahelist seost kui täisringi, mis on jõudmas oma esialgsesse punkti. Alates kirja jõudmisest Suurbritanniasse ja läbi kogu keskaja täitis kirjalik keel vajaliku informatsiooni üles märkimise eesmärgi ja oli eelkõige suulise keele transkriptsiooniks. 17. sajandist hakkas kirjalik keel omandama iseseisvat rolli, mis sai võimalikuks ühes trükisõna levikuga. (Baron 2000: 24) 20. sajandi teisel poolel jõudis kirjalik keel taas suulisele keelele lähemale ja peegeldab nüüdseks seda, kuidas inimesed üksteisega silmast silma suhtlevad (samas: 262).

1.1. Kirjaliku ja suulise keele suhe

Baron (2000) tutvustab kahte võimalikku lähtepunkti kirjaliku ja suulise keele suhte vaatlusel. Esimeseks on **vastandus** (vt tabel 1¹), kus kõrvutatakse kahe allkeele tunnuseid. Vastanduse puhul on allkeeled üksteisest selgelt eristatavad ja teineteist välistavad. Kõiki keele variante ei ole aga võimalik ühe või teise alla liigitada. (Baron

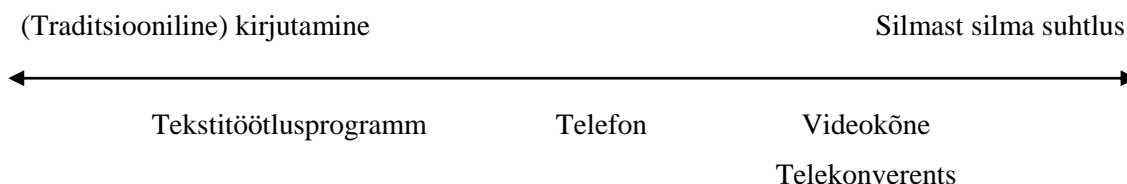
¹ Tabel on tõlgitud inglise keelest ning kohandatud siinse bakalaureusetöö jaoks. Siin ja edaspidi autori märkused, eestikeelsed tõlked ja kaudviited.

2000: 21). Näiteks vahetu sõnumiedastuse käigus kasutatakse küll kirjalikku keelt, kuid sõnumite kiire vahetus sarnaneb suulisele dialoogile ja sõnumis kirjutatu on üldiselt mitteametlik, lihtsa lausestusega ja lõdva struktuuriga. Samuti on keeruline määratleda oluliste isikute kõnesid (nt presidendi kõne), mis on hoolikalt ette planeeritud, kindla struktuuri ja keerulise lausestusega, esitatud monoloogina ja on hiljem internetist leitavad ehk ajas kestvad.

Tabel 1. Kirjalik ja suuline keel: vastandus

KIRJALIK KEEL	SUULINE KEEL
ühepoolne	mitmepoolne
monoloog	dialoog
ajas kestev	ajas kaduv
mittelineaarne	lineaarne
planeeritud	spontaanne
kindla struktuuriga	lõdva struktuuriga
keerulise lausestusega	lihtsa lausestusega
isoleeritud	kontekstis vaadeldav
abstraktne	konkreetne

Teine võimalus on vaadata kahe allkeele vahelist suhet kui **kontiinumit** (vt joonis 1²). Kontiinumi puhul on oluline, millistes tingimustes keelt esitatakse (Baron 1984: 120; Baron 2000: 21–22).

Joonis 1. Kirjalik ja suuline keel: kontiinum

² Joonisel olev informatsioon on tõlgitud inglise keelest.

Vaadeldavate näidete paigutamine kontiinumile sõltub selle tegelikest kasutustingimustest (Baron 2000: 22). Näiteks telefonis esitatud keel kannab nii traditsioonilise kirjutamise kui ka silmast silma suhtlemise tunnuseid, mistõttu ei saa seda liigitada ainult ühe allkeele alla. Tekstitöötlusprogrammis loodud tekst sarnaneb aga rohkem traditsioonilise kirjutamisega ning videokõne tava suhtlusega. Kontiinumil ei ole kirjalik ja suuline keel vastandid, vaid erinevad võimalused keele kasutamiseks.

1.2. Arvuti vahendusel suhtlemine

Baron vaatleb oma raamatus „Always on: language in an online and mobile world“ (2008), kuidas muutub keel seoses tehnoloogia uuenduste tuleku ja omaks võtmisega ning toob välja keele ja selle kasutamise kaks peamist muutust. Esimeseks muutuseks on võimalus kontrollida, millal ja millistel tingimustel inimesed üksteisele vastavad. Kõne vastu võtmise asemel võib kirjutada ühendust otsinud inimesele hoopis tekstisõnumi, e-kirja või Facebooki sõnumi. Teine muutus on kirjaliku keele kasutamise osakaalu suurenemine inimestevahelises suhtluses. (Baron 2008: ptk 1, lõik 12–15³)

Arvuti vahendusel suhtlemisel (ingl *computer-mediated communication*) on kaks dimensiooni (vt tabel 2⁴): aeg (asünkroonne või sünkroonne) ja sihtgrupp (üks-ühele või üks-mitmele) (Baron 2008: ptk 2, *Sorting out the options*, lõik 1).

	asünkroonne	sünkroonne
üks-ühele	<i>e-kiri, telefoni tekstisõnum</i>	<i>vahetu sõnumiedastus</i>
üks-mitmele	<i>uudisegrupp, list ehk postiloend, blogi, MySpace, Facebook, YouTube,</i>	<i>arvutikonverents, interaktiivne rollimäng arvuti vahendusel, objektile orienteeritud interaktiivne rollimäng arvuti vahendusel, jututuba, Second Life</i>

Joonis 2. Arvuti vahendusel suhtlemine: kaks dimensiooni

³ Rakendus Google Books ei kuva raamatu “Always on: language in an online and mobile world” leheküljenumbreid. Seetõttu tuuakse viidetes välja peatüki number, alapeatüki pealkiri ja lõigud.

⁴ Tabelis olev informatsioon on tõlgitud inglise keelest.

Ajaline dimensioon vaatab, kas suhtlus toimub reaalses ajas ehk sünkroonselt või valivad inimesed ise aja, millal nad kirja või sõnumi avavad (asünkroonne). Sihtgrupiks võib olla nii üks inimene (nt e-kiri, vahetu sõnumiedastus) kui ka mitu inimest (nt Facebooki avalik postitus, jututoas saadetud sõnum). (Baron 2008: ptk 2, *Sorting out the options*, lõik 1)

Samas rõhutab Baron, et sünkroonne ja asünkroonne suhtlus ei ole niivõrd vastandid kui ühele kontiinumile asetuvad elemendid (Baron 2008: ptk 2, *Sorting out the options*, lõik 5). Paralleele saab tuua kirjaliku ja suulise keele vahelise suhtega peatükis 1.1 (vt joonis 1). Kaks inimest võivad e-kirju vahetada nii kiirelt ja vahetult, et see sarnaneb pigem sünkroonsele kui asünkroonsele suhtlusele. Samas võivad inimesed tekitada pikki pause vahetu sõnumiedastuse ajal ja tegeleda millegi muuga, mis teeb sünkroonselt suhtlusest asünkroonse.

Baron (2008) vaatleb lähemalt vahetu sõnumiedastuse omadusi ja kuivõrd sarnanevad need kirjaliku või suulise keele omadega. Sarnaselt kõnele „murtakse“ vahetu sõnumiedastuse tekstid reavahetuse abil tükki, mis on analoogilised suulises keeles esinevate intonatsiooniüksustega⁵ (ingl *intonation unit*) (Baron 2008: ptk 4, *Speech versus writing*, lõik 11). 2003. aastal viis Baron üliõpilaste seas läbi pilootuurimuse, kus ta võrdles saadud tulemusi teiste autorite uurimustega⁶ (samas: ptk 4, *The IM study*). Tulemused viitasid vahetu sõnumiedastuses tekstide sarnasusele nii suulise keelega (vestluse lõpetamise viis, saadetise pikkus sõnades) kui ka kirjaliku keelega (lühendite kasutamine) (samas: ptk 4, *General findings*, lõik 4–16).

David Crystal vaatab interneti ja netikeele (ingl *netspeak*) mõju keelele raamatus „Language and the Internet“ (2001). Crystal jälgib, kuidas inimesed käituvad e-kirjade kirjutamisel, jututubades ja interaktiivsetes rollimängudes suhtlemisel ning milliseid kirjaliku ja suulise keele tunnuseid internetikeeles leidub. Internetis on palju materjali, mille erinevus trükistest seisneb vaid selles, et need on loetavad arvuti või mõne teise

⁵ Intonatsiooniüksuste kohta suulises keeles vt Chafe 1988.

⁶ Baron võttis võrdleva informatsiooni järgnevatest töödest: **Sacks, Harvey, Emanuel Schegloff, Gail Jefferson 1974.** A simplest systematics for the organization of turn-taking in conversation. – *Language* 50, 696–735; **Chafe, Wallace, Jane Danielewicz 1987.** *Properties of spoken and written language.* – *Comprehending oral and written language.* Ed. by Rosalind Horowitz, S. Jay Samuels. San Diego: Academic Press, 83–113.

seadme vahendusel (Crystal 2001: 28). Seal kasutatav keel sarnaneb traditsioonilisele kirjalikule keelele ning teksti loojad esitavad oma loomingut anonüümsele publikule nii nagu teised „päris“ kirjutajad. Samas leidub e-kirjades, jututubades ja interaktiivsetes rollimängudes ka mitmeid suulisele keelele omaseid jooni. Näiteks oodatakse internetis suheldes kohest vastust nii nagu silmast silma rääkides. Lisaks sellele võivad internetis peetud vestlused ajas kaduda (nt kustutatud e-kiri). (Samas: 29) Jututubade ja vahetu sõnumiedastuse saadetised sarnanevad suulises keeles olevate kõnevoorudega. Saadetistes kasutatakse lühikesi konstruktsioone ja korduseid ning lauseosad on omavahel nõrgemalt seotud kui kirjalikus keeles. (Samas: 40)

Erinevalt suulisest keelest ja silmast silma vestlusest, ei ilmesta netikeelt aga näoilmed, žestid, intonatsioon, hääle tugevus jms. Nende puudumist püütakse kompenseerida interneti keskkondades olemasolevate vahenditega. „Mängitakse“ suur- ja väiketähe vaheldumisega (*I SAID NO*)⁷, tühikute jätmisega (*why not*) ning spetsiaalsete sümbolite kasutamisega (the *real* answer). (Crystal 2001: 34–35) Lisaks nendele on netikeeles kasutusele võetud emotikonid, mis peaksid edasi andma suhtluses osalevate inimeste emotsioone ning kergendama üksteisest arusaamist. Samas tunnistab Crystal, et nende kasutamine võib tekitada vastupidiselt ootusele hoopis segadust, sest inimesed kasutavad rõõmsa näoga emotikoni (☺) ka negatiivse sisuga lausetes. (Samas: 36–37) See sarnaneb silmast silma suhtlemisega, kui naeratades öeldakse midagi sarkastilist.

Crystal (2001: 41) sõnul ei asenda aga eeltoodud vahendid suulisele keelele omast vahetut tagasisidet. Vestluskaaslased peavad ootama, et teine osapool lõpetaks oma sõnumi trükkimise ja vajutaks klahvi ‘Enter’ (‘Saada’), et nad saaksid sellele vastata. Sõnumid ei saa omavahel kattuda nii nagu seda teevad kõnevoorud ning sõnumi edastamisel tekib seadmete ja internetiühenduse tõttu viivitus, mida ei esine silmast silma suhtlemisel. (Samas: 30–31) Interneti keskkondades saavad tähelepanu ka puuduolevad ilmingud. Nii võidakse võtta liiga tõsiselt inimest, kes ühtäkki enam oma tavapäraseid emotikone ei kasuta (samas: 38).

⁷ Siinse töö autori näited: *MA ÜTLESIN EI, ma ütlesin EI, @Kaisa, kas sa tuled meiega?*

Netikeele omadustest, mis seda nii kirjalikust kui ka suulisest keelest eristavad, on eraldi sõnavara (nt *click-and-buy*, *cyberspace*⁸) (Crystal 2001: 81–84), lühendite kasutamine (nt *tnx* 'thanks', *cu* 'see you', *idk* 'I don't know') (samas: 84–86), eristuv „käekiri“ (samas: 87–88), õigekirjavigade esinemine, mida üldjuhul e-kirjades ei loeta harimatuse süüks, vaid trükkimise käigus tekkinud vigadeks (samas: 88), ja interpunktsiooni minimalistlik kasutus (samas: 89–91). Eristuva „käekirja“ ja interpunktsiooni kohta on kirjutatud selle töö edasises osas (vt ptk 3.2).

Crystali kokkuvõtlik arvamus on, et netikeel ei ole ei suuline ega kirjalik keel, vaid täiesti uus neljas meedium. Kolm teist meediumit on suuline keel, kirjalik keel ja viibeldud keel. (Crystal 2001: 238) Netikeelt mõjutavad nii suulise kui ka kirjaliku keele omadused, kuid seda on kujundanud jooned, mis on põhjustatud arvuti vahendusel suhtlemisest (samas: 47–48).

⁸ Siinse töö autori näited: sõnavara (*guugeldama*, *Twitteri säuts*), lühendid (*ns* 'niisama', *ptv* 'pole tänu väärt', *t* 'tsau').

2. Interpunktsioon

Interpunktsiooni tunnused e kirjavahemärgid paiknevad tekstis lausete, sõnade ja sõnaosade piiril. Koos moodustavad nad interpunktsiooni e vahemärgistuse e punktuatsiooni. Eesti keele õigekirja kuuluvad järgmised vahemärgid: punkt (.), hüüumärk (!), küsimärk (?), koma (,), semikoolon (;), koolon (:), mõttekriips e tiree (–), mõttepunktid (...), jutumärgid („“), sulud (ümar- ja nurksulud), ülakoma e apostroof (’), sidekriips e diviis (-), kaldkriips (/). (EKG II: 384)

2.1. Interpunktsiooni olulisus

Malcolm B. Parkesi (1992: 1) järgi on interpunktsioon kirjaliku keele nähtus, mille peamine eesmärk on lahendada ebakõlad lause struktuuris ja pöörata tähelepanu nüanssidele, mis võiksid ilma interpunktsiooni tunnusteta märkamata jääda. Näitena võib vaadelda Oskar Lutsu tekstikatkendit, kust on kõik interpunktsiooni tunnused eemaldatud.

koolis ta ei ole ju praegu enam koolis ma ei salli neid inimesi kes teistest ainult halba kõnelevad ehk võtke kui tahate teine koolivend tali tali võiks tulla tali teab et kodurahvas teda ootab aga ei tule siiski

Järgnevas katkendis on tunnused märgitud nii nagu originaalis:

„Koolis! Ta ei ole ju praegu enam koolis. Ma ei salli neid inimesi, kes teistest ainult halba kõnelevad. Ehk võtke, kui tahate, teine koolivend – Tali. Tali v õ i k s tulla, Tali teab, et kodurahvas teda ootab, aga ei tule siiski“ (Luts 2001: 275⁹).

⁹ Luts, Oskar 2001. Suvi I ja II: pildikesi noorpõlvest. Üheksas trükk. Toim. Kristina Schmidt. Tartu: Ilmamaa.

Teises katkendis märgivad punktid lause lõppu, hüüumärk imestust, hüüatust või pahameeltki. Sõna *koolivend* järel kasutatud mõttekriips¹⁰ seob seda koolivenna nimega. Suurtäht sõnas *Tali* viitab, et tegu on nimega, mitte aastaega märkiva sõnaga. Sõrendus¹¹ sõnas *võiks* rõhutab sõna olulisust tekstis.

Parkes (1992: 5) tõdeb interpunktsiooni kohta: „Punctuation is and always has been a personal matter“¹². Teksti looja ise mõistab, mida ta oma loominguga öelda tahab, kuid teksti ümberkirjutaja, kirjatundja (ingl *scribe*) või toimetaja puhul ei saa eeldada, et too igat mõttevarjundit või seost tähele paneb. Parkes toob näite, et kui kirjatundja on enamasti tegelenud filosoofiliste tekstidega, ei pruugi ta mõista usulise teksti nüansse. (Samas: 5)

Lisaks informatsiooni selgele edasiandmisele ja mõtte läbipaistvusele võib interpunktsiooni põhieesmärgina näha ka kirjaliku keele tõhususe suurendamist. Sellist vaatenurka esitleb Wallace Chafe, kes tõmbab paralleele suulises keeles hääle kõrguse muutmise ja efektsete pauside tegemisega. Chafe (1988: 397) kirjeldab, kuidas interpunktsioon annab lugejale märku teksti looja prosoodilistest kavatsustest. Prosoodia all peetakse silmas intonatsiooni, rõhku, hääle kõrgust ja tugevust, rütmi ja pause. Chafe kogemuste põhjal „kuulevad“ nii kirjutajad kui ka lugejad kõik neid aspekte, vaatamata näilisele vaikusele. (Samas: 397)

Baron (2000) rõhutab interpunktsiooni tähtsust kirjaliku ja suulise keele vahelise suhte arengus. Kui tasakaal nihkub, siis see kajastub ka interpunktsiooni kasutuses ja vastupidi: kui muutuvad interpunktsiooni reeglid, muutub ka kirjaliku ja suulise keele vaheline suhe. (Baron 2000: 167)

¹⁰ Oskar Luts on mõttekriipsu kasutanud oma tekstides nn siirdkõne ees, mis on otse- ja kaudkõne vahevorm (Peezel 1987: 9). Selles näites tundub, et kasutatakse ainult otsekõnet ja seepärast on uurimistöö autor teinud teise järelduse.

¹¹ Sõrenduse kohta vt Peezel 1987: 11.

¹² „Interpunktuatsioon on praegu ja on alati olnud inimesest sõltuv.“

2.2. Interpunktsiooni ajalugu

Retooriline interpunktsioon arenes välja Antiik-Kreekas ja Roomas, kus kirjaliku keele abil märgiti üles suulist keelt (Baron 2000: 171). Tekstide ettelugemise oskus oli vajalik mõjuvate ettekannete ja kõnede pidamisel, mida peeti esmatähtsaks antiikmaailmas. Suur osa enda loodud tekstist, mis hõlmas nii kirju, märkmeid kui ka pikemaid kirjatükke, dikteeriti kirjatundjatele. Kirjatundjad panid teksti kirja ühes reas, ilma tähe- ja sõnavahedeta (ld *scriptio continua*), eristades vaid suuri tekstiüksuseid nagu lõik ja peatükk. (Parkes 1992: 9–10)

Üldjuhul ei loetud tekste vaikselt, vaid kanti kõva häälega ette. Üks põhjusi oli selles, et ühes reas esitatud tekst nõudis lugejapoolset suurt tööd ja ettevalmistust. Tuli eraldada silbid ja sõnad, näha sõnadevahelisi seoseid, eristada terviklikke mõtteid ning leida sobivad kohad hingetõmbepausiks. (Parkes 1992: 10) Esimesest pilgust lugemine oli niivõrd haruldane, et võõra teksti ette lugemine ilma ettevalmistuseta tundus võimatu (Gellius xiii, viidatud Parkes 1992 järgi¹³). Selleks, et vältida vigu teksti mõistmisel või ettekandmisel, märgiti interpunktsiooni tunnuseid lugeja enda poolt või kasutati teiste, suurema lugemusega inimeste abi (Parkes 1992: 11).

Esimese interpunktsiooni-süsteemi pani Bütsantsis kirja Aristophanes 200. aasta paiku enne Kristust (Baron 2000: 168). Erinevalt Baronist ei maini Parkes aga sõnagi Aristophanesest, vaid viitab neljandal sajandil elanud grammatik Donatusele, kes võis saada mõjutust ka esimesel sajandil tegutsenud Probuselt või teisel sajandil elanud Frontolt. Samas toob Parkes välja võimaluse, et süsteem võib omada kreeka juuri. (Parkes 1992: 13)

Nii Aristophanes kui ka Donatus kirjeldasid kolmest süsteemi pauside märkimiseks. Süsteem rajaneb lausete erinevusele: laused eristuvad üksteisest mõtte (ld *sensus*, ingl *sense*) või tähenduse (ld *sensuum*, ingl *meaning*) terviklikkuse alusel. Pausid, mis peaksid fraasidele või lausetele järgnema, märgitakse punktidenä kolmele eri kõrgusele. Punktid

¹³ Gellius, Aulus xiii. Noctes Atticae 31, 5.

(ld *distinctio*) märgitakse fraasi või lause viimase sõna tähe järele ning punkti kõrgus, pausi pikkus ja mõtte/tähenduse terviklikkus on omavahel seotud järgmiselt:

- madal punkt (ld *subdistinctio*) näitab lühikese pausi vajalikkust suulisel esitamisel, märgitakse lühikese fraasi järele (ld *comma*) või sinna, kus mõte jääb poolikuks;
- keskmine punkt (ld *media distinctio*) näitab pikema pausi vajalikkust, märgitakse pikema fraasi järele (ld *colon*) või sinna, kus mõte on terviklik, aga tähendus või lause on poolik;
- kõrge punkt (ld *distinctio*) näitab veelgi pikemat pausi, märgitakse pika fraasi ja lause järele (ld *periodus*) või sinna, kus tähendus on terviklik (Baron 2000: 168; Parkes 1992: 13, 302–307).

Kuigi sellest süsteemist paistab, et punktide märkimine on eelkõige seotud vajadusega teha hingetõmbepause suulisel ettekandes, siis Parkes toob välja mõtte, et põhieesmärk oli siiski teksti mõtte ja tähenduse esile toomine (Parkes 1992: 19). Samas kattuvad terviklikud mõtteavaldused hingetõmbepausidega ja ühte kindlat eesmärki on raske eraldada. Lisaks esimese süsteemi loomisele anti tuleviku tarbeks terminid, mis oma tähenduses küll muutusid. Tänapäevaks kannavad algselt fraase või lauseid tähistavad sõnad *comma*, *colon* ja *periodus* märkide koma, koolon ja punkt (ingl *period/full stop*) nimesid (Baron 2000: 168).

Alates kuuendast sajandist hakati interpunktsiooni abil märkima grammatilisi üksusi (Baron 2000: 171). **Grammatiline interpunktsioon** sai võimalikuks vaikse lugemise (ingl *silent reading*) esiletulekuga, mille tähtsust rõhutas Sevilla peapiiskop Isidorus. Oraalne kultuur oli kaotanud oma senise mõju ja mida aeg edasi, seda rohkem levis kirjaoskus ja sellega koos kasvas ka lugejate arv. Uued lugejad ei olnud aga tingimata ladina keele kõnelejad, mis nõudis suuremat panust kirjatundjatelt ja kopeerijatelt. Suureks abiks oli interpunktsiooni tunnuste lisamine uutesse ja ka vanadesse tekstidesse. (Parkes 1992: 20–22)

Kristluse ja kristlike tekstide jõudmine Euroopasse andis olulise tõuke interpunktsiooni arengule. Iirlased, kes uurisid ladinakeelset teksti, ei vaadeldud teksti ainult kui ettevalmistust suuliseks ettekandeks, vaid iseseisva meediumina. Kirjalik keel hakkas eelkõige kandma informatsiooni talletamise eesmärki. Ladinakeelsete tekstide kopeerimisel lõpetasid iirlased ühes reas kirjutamise, hakates jätma ruumi sõnade vahele. (Parkes 1992: 23) Lisaks sellele kasutasid nad suuremat tähte (ld *litterae notabiliores*) teksti või olulise tekstiüksuse alguses (samas: 25). Iiri kirjatundjate uuendused integreeriti teiste interpunktsiooni tunnustega anglosakside poolt, kelle töid kopeeriti ja kelle teadmisi anti edasi ka väljaspool Iirimaad (samas: 31).

Esimeste trükimasinate tulekuga 15. sajandil sai alguse **tüpopograafiline interpunktsioon** (Baron 2000: 172). Kui alguses kasutati samu interpunktsiooni tunnuseid, mis olid käsikirjalistes koopiates, siis ajapikku erinevad märgid ja süsteemid ühtlustusid (Parkes 1992: 50–51). 1566. aastal kirjutas trükikoja omanik Aldus Manutius noorem teatmiku „Ortographiae ratio“, milles välja toodud interpunktsiooni reeglid järgivad grammatikapõhist lähenemist ning loetletud märgid (koma, semikoolon, koolon, punkt, küsimärk) võeti kasutusele ka teiste trükikodade poolt (Cruttenden 1990: 56; Baron 2000: 172). Trükikunsti loomisega muutus raamatu paljundamine tunduvalt kergemaks, kiiremaks ja odavamaks. Kuna ühest raamatust loodi palju identseid koopiaid, suutis raamatu keele ja interpunktsiooni kasutus saavutada suuremat mõju. (Parkes 1992: 56)

Lisaks retoorilisele ja grammatilisele interpunktsioonile on vaadeldud ka **ilukõnelist** ja **süntaktilist** interpunktsiooni. Cruttendeni (1990) kirjeldused kattuvad küll eelnevalt välja toodud käsitlustega (vrd retooriline ja grammatiline interpunktsioon), kuid Cruttenden toob välja nende kahe põimumise ja koos kasutamise. Cruttendeni sõnul oleks mõistlik, kui interpunktsiooni reeglite juures peetaks silmas ka ilukõnelist ehk retoorilist aspekti, mis aitaks interpunktsiooni põhieesmärgil — suhtluse selgusel ja läbipaistvusel — taaselustuda (samas: 71).

Sarnaselt Cruttendeniga näeb ka Baron (2000) interpunktsiooni arengus võimalust, et see hakkab järgima üha rohkem suulise keele reegleid. Teiste variantidena toob Baron välja, et interpunktsioon järgib vähemalt põhireeglites grammatilist lähenemist, tunnistades retoorilise lähenemise võimalikkust, või interpunktsiooni kasutus hoopis suureneb tänu grammatilise lähenemise taassünnile ja tekstiredaktorite täiustumisele. (Baron 2000: 195–196)

3. Punkt ja teised interpunktsiooni tunnused internetikeeles

Lause lõppu lisatud või lisamata jäetud interpunktsiooni tunnus muudab lause semantilist tähendust, näiteks:

Sul on aeg koju minna?	(küsilause, mis võib väljendada nii huvi, korraldust kui ka ebakindlust)
Sul on aeg koju minna!	(hüüdlause, mis võib väljendada kõike alates korraldusest kuni hämmastuseni)
Sul on aeg koju minna ...	(lause, millele on lisatud mitmetähenduslik toon)
Sul on aeg koju minna	(lause, mille semantiline tõlgendus on jäetud lugeja hooleks) ¹⁴ (Crystal 2015: ptk 16, lõik 15–17 ¹⁵).

Järgnevates peatükkides tuuakse välja interpunktsiooni tunnuste kasutus internetikeeles ja punkti ebaharilik kasutus saadetise lõpus.

3.1. Interpunktsiooni tunnuste kasutus internetikeeles

Selleks, et mõista internetikeele interpunktsiooni reegleid, viisid Rich Ling ja Naomi Baron läbi pilootuurimuse¹⁶. Uurimuses võrreldi USAs õppivate üliõpilaste vahetut sõnumiedastust ja tekstisõnumite saatmist. Rich Ling kogus 2005. aastal naisüliõpilaste käest 191 tekstisõnumit (1473 sõna), millele lisati võrdluseks 2003. aastal Baroni kogutud vahetu sõnumiedastuse materjalidest naisüliõpilaste koostatud 191 saadetist (1146 sõna).

¹⁴ Näited ja nende tõlgendused on tõlgitud eesti keelde ja kohandatud siinse uurimistöö tarbeks.

¹⁵ Rakendus Google Books ei kuva raamatu “Making a point: the pernickety story of English punctuation” leheküljenumbreid. Seetõttu tuuakse viidetes välja peatüki number ja lõigud.

¹⁶ See pilootuurimus ei ole sama, mida on kirjeldatud peatükis 1.2, kuigi kasutab selle käigus kogutud analüüsimaterjale.

Lisaks tekstisõnumite ja saadetiste lausungite pikkusele, lühendite ja emotikonide kasutamisele vaadati ka interpunktsiooni kasutust. (Ling, Baron 2007: 5–6)

Tulemustes kajastus, et 35% kõikidest vahetult saadetud sõnumitest ja 29% tekstisõnumitest sisaldasid saadetise lõpus interpunktsiooni tunnuseid. Kui vaadati kõiki lausungeid, mitte ainult saadetise või tekstisõnumi lõpus olevaid, saadi tulemuseks, et 45% vahetult saadetud lausungitest ja 39% tekstisõnumi lausungitest lõppesid interpunktsiooni tunnustega. Need lausungid, mis olid saadetise või sõnumi keskel, lõppesid interpunktsiooni tunnustega 78% vahetu sõnumiedastuse saadetistes ja 54% tekstisõnumites. Kui vaadati eraldi interpunktsiooni kasutust küsilausestes ja teistes lausetes (väitlause, käsklause, hüüdlause), saadi tulemuseks, et vahetus sõnumiedastuses sisaldasid 100% küsilausest küsimärki ja 41% teistest lausetest vastavaid interpunktsiooni tunnuseid. Tekstisõnumite lausetes olid vastavad protsendid 73% ja 30%. Punkte kasutati reeglipärasest kohtades vahetus sõnumiedastuses 41% lausungitest ja tekstisõnumites 30% lausungitest. Punkti asemel kasutati mõnes kohas mõttepunkte või emotikoni (kahel korral). (Ling, Baron 2007: 7–8; 15)

Ling ja Baron toovad arutelu välja võimalikke põhjuseid, miks sõnumi ja saadetise keskel kasutatakse rohkem interpunktsiooni tunnuseid kui kirjutiste lõpus. Esimeses kohas soovitakse tunnuste lisamisega vältida segadust ning teises kohas näitab juba teksti saatmine ise lause lõplikkust ja ei vaja seega lisamärki. Samuti tõid nad välja, et küsimärki kasutatakse seepärast rohkem, et saada vestluspartnerilt vastus oma küsimusele. (Ling, Baron 2007: 8–9)

Lingi ja Baroni seletused lähevad kokku Crystal'i mõttega „säästlikust klahvivajutusest“ (ingl „save a keystroke“), mida Crystal näeb ühe osana inimeste interneti „käekirja“ juures. „Säästlik klahvivajutus“ tähendab, et tekste kirjutatakse suurte algustähtedeta ja interpunktsiooni tunnusteta. Väikese algustähe kasutus on muutunud normiks ja seetõttu jääb kõik normist erinev hästi silma. Selle näiteks on läbiva suurtähe muutumine markeeritud nähtuseks, mida lugejad tõlgendavad karjumisena. (Crystal 2001: 87) Siinkohal tooksin paralleele punkti võimaliku markeeritusega (vt ptk 3.2).

Crystal (2001: 89) toob välja, et kui muidu kasutakse interpunktsiooni vähesel määral, siis e-kirjades ja jututubades on interpunktsiooni tunnused enamasti täiesti puudu. Samas kasutan nii mina ise kui ka enamus mu tuttavaid vähemalt e-kirjades pea alati interpunktsiooni tunnuseid. Interpunktsiooni kasutus erineb isikuti, mõni hoiab traditsioonilist joont, mõni kasutab seda segaduse vältimiseks ja mõni ei kasuta üldse (Crystal 2001: 89). Mittekasutamine võib Crystali sõnul olla tingitud teksti loomise kiirusest või teadmatusest segadusest, mis võib tekkida sõnumi mõistmisel interpunktsiooni tunnuste puudumisel (samas: 89). Lisaks ajalisele survele mõjutab interpunktsiooni tunnuste kasutamist ka piiratud tekstiruum (tekstisõnum, Twitter) (Crystal 2015: ptk 19, lõik 7–15).

3.2. Punkti emotsionaalsus tekstisõnumites ja internetikeeles

Traditsioonilise käsitluse järgi on punkt neutraalne kirjavahemärk, mis eraldab lauseid. Punkt annab teada, millal lõpeb lause, lõik ja tekst. (EKG II 1993: 393) Kuna interpunktsiooni tunnuste mitte lisamine on muutunud pigem normiks, siis võtab ka kõige neutraalsem nendest endale väärtuse (Crystal 2015: ptk 19, lõik 10).

Baron ja Ling (2011) vaatlesid kahe USA uurimuse põhjal, kuidas noored kasutavad interpunktsiooni tekstisõnumites. Vaadati just nooremate inimeste kasutust, kuna eeldati, et nende interpunktsiooni kasutust varieerub rohkem kui vanematel inimestel, kes võivad eelistada traditsioonilist lähenemist. (Baron, Ling 2011: 48–49)

Üheks kajastatud uurimuseks olid 2009. aastal läbi viidud telefoni- ja rühmaküsitlused, kus noortel vanuses 12 kuni 18 ja nende vanematel lasti rääkida telefoni kasutusest (Lenhart jt 2010: 13). Kuna tekstisõnumite saatmisel tuleb arvestada tähemärkide piiranguga (160), mainisid noored, et mõnikord võib ruumi puudusest tekkida arusaamatusi (samas: 89). Ühes intervjuu lõigus tuleb välja, et ka interpunktsiooni kasutus võib muuta sõnumi tooni:

Natalie: [We get into an argument] if they say something and put a period at the end. It'll be like really abrupt. And you'll be like oh that sounded like they are mad.

- Interviewer: So different from not putting a period at the end, do you have to put like an exclamation mark at the end?
- Maria: I always do that with my texts there's always a 'ha,' or an 'lol' or a smiley face.
- Natalie: I probably say 'haha' in almost all my texts to my friends because if you send one word answers that's kind of mean. You're either busy or you're mad, so I tend not to do that, so I put an exclamation mark or a smiley face. Keep it a light conversation.¹⁷ (Ling jt 2014: 431).

Punkti kasutamine saadetise lõpus tähendas intervjueeritava Natalie jaoks seda, et vestluspartner on millegi peale vihane. Baron ja Ling arvavad, et sõnumeid soovitakse lõpetada viisakal toonil ja seepärast kasutatakse sobivaid interpunktsiooni tunnuseid, milleks võib olla naerunäoga emotikon või mõni naermist jäljendav sõna nagu *lol* ehk *laugh out loud* ('naeran kõvasti') (Baron, Ling 2011: 54).

Kuna iga aastaga lisandub järjest rohkem uurimusi internetikeele kohta, tekib uut informatsiooni lugedes võimalus ka enda varasem töö üle vaadata. Seda tegid ka Baron ja Ling, kes lisasid 2007. aastal läbi viidud uurimusele (vt ptk 3.1) statistilisi andmeid ja järeldusi. Kui varasemalt küll täheldati emotikonide ja mõttepunktide kasutamist lause lõppu tähistava punkti asemel, siis nüüd seostati seda (rohketee hüüumärkide kasutamine, emotikonide asetamine lause lõppu) sõnumi hea või „sooja“ tooni hoidmisega. (Baron, Ling 2011: 60–61)

Punkti emotsionaalset ja mitte-neutraalses tähenduses kasutamist on kõige selgemini näha erinevates arvamuskirjutistes ja blogisissekannetes. 2013. aasta mais on Max Brawer kirjutanud oma artiklis, et punkti kasutamine näitab kirjutaja jäikust ja selle lisamine sõnade lõppu muudab nende tähendust. Braweri näidetes lisab punkti kasutamine vastusele resoluutsust või sarkasmi: vastusest „No“ („Ei“) saab „No.“ („Ei.“), mis justkui ei luba enam vastu vaielda, ja tänuavaldusest „Thanks“ („Aitäh“) saab „Thanks.“

¹⁷ Natalie: „[Me hakkame vaidlema] kui nad ütlevad midagi ja panevad sinna lõppu punkti. See tundub väga järsk. Ja siis sa hakkad mõtlema, et nad on vihased.“
 Intervjueri: „Ehk siis, kui sa ei taha panna punkti lõppu, kas sa pead siis panema hüüumärgi?“
 Maria: „Ma teen seda oma sõnumites koguaeg, ma panen alati „haa“ või „lol“ või naerunäo lõppu.“
 Natalie: „Ma kirjutan peaaegu igasse sõnumisse „hahaa“, sest kui sa saadad ainult ühe sõna, siis see tundub nagu sa oleks kuri. Kuri või siis on sul kiire, nii et ma püüan seda mitte teha ja panen kas hüüumärgi või naerunäo. Ma hoian vestluse kergena.“

(„Aitäh.“), mis näitab, et suhtluspartneri tööd või teenet ei peeta tegelikult tänuväärseks. (Brawer 2013)

Sama aasta novembrikuus on kirjutanud artikli Ben Crair, kes räägib, kuidas punkti kasutus näitab kirjutaja vastumeelsust suhtluses. Crairi arvates oli punkt alati kõige neutraalsem teiste interpunktsiooni tunnuste seas, kuid nüüd on see võtnud endale teise ülesande. (Crair 2013). Crairi vestluses lingvist Mark Liebermaniga ütleb viimane, et punkti lisamine lause lõppu tekitab lugejates küsimuse selle eesmärgi kohta (Lieberman 2013). Crairi järgi lõpetab punkt kogu vestluse ja selle vältimiseks jäetakse see panemata, kirjutatakse uus sõnum uuele reale või kasutatakse mõttepunkte, millest ükski ei mõju nii lõplikuna kui punkt (Crair 2013).

Crairi artikkel andis teadlastele idee uurida empiirilisel, kuidas inimesed tõlgendavad saadud sõnumi sisu punkti olemasolu ja puudumise korral (Gunraj jt 2015: 1068). Uurimuses osalejatele näidati kas pilte telefonidest, mille ekraanidel oli tekstisõnum, või pilte paberilehtedest, millel oli käsitsi kirjutatud sõnum. Kokku oli 16 põhilist küsimusevastuse paari ja 12 lisapaari, mille eesmärk oli hajutada tähelepanu ja vältida manipulatsiooni kahtlustamist. Poolte vastuste lõppu asetati punkt ja poolte vastuste lõppu ei pandud midagi. (Samas: 1068) Põhipaaride näide:

küsimus: Dave gave me his extra tickets. Wanna come?

vastus: Okay /Sure/Yeah/Yup¹⁸ (samas: 1068).

Osalejad pidid hindama iga küsimuse-vastuse paari juures vastuse siirust Likerti skaalal, kus 1 oli märgitud *very insinciere* ('väga mittesiiras') ja 7 *very sincere* ('väga siiras') (Gunraj jt 2015: 1068). Uurimuses osales 126 üliõpilast: 91 naist ja 35 meest. Paberil olevate sõnumite puhul hinnati vastuseid üsna sarnaselt olenemata punkti olemasolust. Tekstisõnumite puhul hindasid osalejad vastuseid, mis lõppesid punktiga, vähem siiraks kui neid, mille lõpus ei olnud midagi. Uurimuse tulemusena võis öelda, et interpunktsioon on muutunud tekstisõnumites tähendust kandvaks signaaliks. (Samas: 1069)

¹⁸ Dave andis mulle oma lisapiletid. Kas tahad tulla? - Okei/Muidugi/Jah/Jep

4. Materjal ja meetod

Analüüsis vaadatakse kvantitatiivselt, kui levinud on punkti kasutus vahetu sõnumiedastuse juures. Punkti kasutust esitatakse võrdlevalt teiste interpunktsiooni tunnuste suhtes saadetise keskel, saadetise lõpus ja kõigi lausungite lõpus. Võrdlev ülesehitus lähtub Lingi ja Baroni 2007. aasta uurimusest (vt Ling, Baron 2007). Kui Ling ja Baron vaatasid koos ning eraldi kõikide interpunktsiooni tunnuste kasutust, siis siinses uurimuses keskendutakse punkti kasutusele. Lisaks kvantitatiivsele analüüsile uuritakse kvalitatiivselt vestlusi, mis sisaldavad saadetise lõpus punktiga lausungeid.

Peatükis kirjeldatakse analüüsimaterjali valikut ning kogu analüüsitud vestluste ja saadetiste hulka. Lisaks sellele tutvustatakse analüüsimeetodit ja selle seost suulise keele analüüsi põhimõtetega. Meetodi tutvustuse juures tuuakse eraldi välja lausungipiiride uurimise problemaatika ja punkti emotsionaalsuse uurimise põhimõtted.

4.1. Materjali valik ja kirjeldus

Analüüsimaterjal on saadud Tartu ülikooli koondkorpuse netidialoogide allkorpusest ning esindab tuttavate ja sõprade MSN või Facebooki argivestlusi. Suhtlejateks on üliõpilased ja gümnaasiumiõpilased. Enamus vestlusi on kahepoolsed, kuid kaks on grupisisesed (kolm ja neli inimest). Saadetiste näited sisaldavad kuupäevalist ja kellaajalist informatsiooni, v.a kohtades, kus need analüüsimaterjalis puudusid. Kõigi suhtlejate nimed on muudetud.

Vestlused on kahest ajaperioodist: 2010–2011 ja 2013–2016. 2013. aastal anti välja mitu artiklit punkti emotsionaalsuse ja mitte-neutraalsuse kohta (vt Brawer 2013; Crair 2013), mistõttu võib eeldada, et sellest ajast alates on võimalik näha punkti ebaharilikku kasutust. Kuigi telefoni kasutamise uurimise juures tuli punkti ebaharilik kasutus välja

juba 2009. aastal (vt Lenhart jt 2010), siis 2013. aasta artiklid ja hiljem läbi viidud uurimus (vt Gunraj jt 2015) keskenduvad ainult punkti kasutusele. Teise perioodi (2010–2011) valimine oli vajalik seepärast, et võrrelda punkti kasutust enne ja pärast 2013. aastat.

Perioodist 2010–2011 on analüüsiks võetud 10 vestlust: 5 vestlust 2010. aastast ja 5 vestlust 2011. aastast. Vestlustes oli kokku 983 saadetist, millest 6 olid faili saatmist kajastavad protokollid. Perioodist 2013–2016 on võetud 17 vestlust: 3 vestlust 2013. aastast, 9 vestlust 2014. aastast ja 5 vestlust 2016. aastast. Kokku oli 987 saadetist, millest 2 olid faili saatmist kajastavad protokollid. Nimetatud protokollid on analüüsist välja jäetud.

4.2. Lausungipiiride uurimise põhimõtted

Sarnaselt suulisele keelele¹⁹ on vahetu sõnumiedastuse saadetistes raske välja tuua lausungipiire. Kui suulises keeles on kõige olulisemaks piirimarkeriks intonatsioon (Hennoste 2000b: 2235), siis siinse töö analüüsis tuleb vaadata teisi olemasolevaid markereid: interpunktsiooni tunnuseid ja emotikone. Viimased olen arvestanud interpunktsiooni vahendite hulka, kuna 2007. aastal läbi viidud uurimus inglise keele kohta näitas, et emotikone kasutatakse internetikeeles 99% kordadest lause alguses, lõpus või fraasi piiril (Province jt 2007: 303). Ainult interpunktsiooni tunnuste arvestamine lausungipiiri markerina võib olla keeruline, sest osa tunnustest viitavad erinevates kohtades erinevaid asju. Näiteks võivad mõttepunktid märkida nii üksuste vahelist seost kui ka eraldatust (vrd näide 9 ja 10).

Lausungipiiride keerukuse tõttu lähtusin siinses analüüsis suulise keele uurimise põhimõttest, mis jälgib loodud lausungit kui protsessi (vt Hennoste 2000b). Suulises keeles mõjutab keele loomist ajaline surve, kõne lineaarsus ja ajaline kaduvus (Hennoste 2000b: 2241). Vahetu sõnumiedastuse juures on samamoodi märgatud nii ajalast survet

¹⁹ Suulises keeles olevate lause- ja lausungipiiride kohta vt Hennoste 2000a, 2000b.

(Crystal 2001: 89) kui ka ajalist kaduvust (samas: 29), mida traditsiooniliselt ei oodata kirja pandud keelelt.

Lausungipiiride analüüsimisel jagasin ma saadetised nelja rühma: 1) ühe lausungiga saadetised, mille keskel ega lõpus ei ole kasutatud mõttepunkte, küsimärki, hüüumärki, punkti ega emotikoni (näide 1); 2) ühe lausungiga saadetised, mille järel on punkt (saadetise keskel ei ole kasutatud mõttepunkte, küsimärki, hüüumärki, punkti ega emotikoni) (näide 2); 3) ühe või rohkema lausungiga saadetised, mille sees kasutati mõttepunkte, küsimärki, hüüumärki, punkti ja/või emotikoni (näide 3); 4) lausungita saadetised, milles oli(d) üksikuna saadetud interpunktsiooni vahend(id) (nt küsimärk), emotikon(id) ja/või interneti lehekülje aadress (näide 4).

(1)

Marta: kuule aga kui saa haige oled äkki ei ole siis eriti tark mõte minna sinna reeda juurde

(2)

Keiu: Kui ainet valdad hästi siis pole ju probleem referaati klassi ees esitleda.

(3)

Piia: Tere! Kuule, kui on selline tehe $14:7=2$, siis mis on jagatav ja mis jagaja? Mina oleks pannud 14 jagatavaks... Ei mäleta seda asja enam... (Venna kodutöö)

(4)

Tiiu: :D

Viimasesse ehk neljandasse rühma kuuluvad lausungita saadetised jäid lausungite arvestusest välja. Sarnaselt üksikule interneti aadressile jäid välja ka ühe lausungiga saadetised, mille lõppu oli lisatud interneti lehekülje aadress (näide 5).

(5)

Aivi: 11. veebruar stand-up comedy
<http://www.apollokino.ee/Event/2757/>

Kui esimese ja teise rühma saadetistes olevate lausungipiiride määramine oli kerge, siis kolmandasse rühma kuuluvaid saadetisi ja nendes asuvaid võimalikke lausungipiire tuli analüüsida põhjalikumalt. Olgu siinkohal märgitud, et algselt eeskujuks võetud Lingi ja Baroni uurimuses analüüsitakse lausungipiire teistmoodi kui siinses töös (vt Ling, Baron 2007). Näiteks otsisid nemad lausungipiire saadetise keskel ka nendes kohtades, kus ei kasutatud interpunktsiooni vahendeid (Ling, Baron 2007: 6). Seepärast ei ole siinse töö tulemused võrreldavad Lingi ja Baroni uurimuse tulemustega.

Küsimärgi, hüüumärgi ja/või punkti kasutamise lugesin kindlaks lausungipiiri märgiks. Kui võimalikul lausungipiiril olid emotikon(id) ja/või mõttepunktid, tuli analüüsida saadetist kui tervikut ning mõnikord vaadata ka eelnevaid saadetisi. Kui emotikonile või mõttepunktidele järgnes iseseisev mõte, mis ei olnud eelneva lausungiga grammatilise seose läbi liidetav (nt sihitiline verb ja sihitis), lugesin ma üldjuhul järgneva üksuse eraldi lausungiks.

Näites (6) küsib Tea oma vestluspartnerilt, kus too asub (6.1²⁰, 6.2) ning vahepeal viitab eelnevale jutule, kus teine küsis abi venna kodutöö lahendamisel (vt näide 3).

(6)

1.	4.11.2014 16:07	Tea:	oled tartus?
2.	4.11.2014 16:08	Tea:	või kodus. jäin mõtlema, et küsisid venna kohta: D et kas oled juba kodus v

Lausung *jäin mõtlema, et küsisid venna kohta:D* selgitab, miks Tea eeldab, et teine kodus võib olla. Lausung *et kas oled juba kodus v* juhib uuesti tähelepanu esialgsele küsimusele *või kodus.*, sisaldades samas kogu vajalikku informatsiooni ja terviklikku mõtet esinemaks iseseisva lausungina.

²⁰ Selles ja teistes sarnastes viidetes tähistab number enne punkti näite numbrit (näide 6) ja punkti järel olev number näite saadetise numbrit (saadetis 1).

Järgmine näide (7) on keerulisem seetõttu, et mõttepunktidega lausungit (7.4) eraldi vaadates võiks sealsed mõttepunktid mõtteliselt asendada komadega. See liidaks eraldatud üksused üheks lausungiks.

(7)

1. 16.10.2014 15:26 Bert: Mis sa vahepeal head korda saatnud oled
2. Bert: AINULT HEAD, see kuidas sa sääsegenotsiidi oled teinud mind ei huvita
3. Bert: :D
4. 16.10.2014 15:27 Teele: närvigenotsiidi pigem...aga head...koolis olen käinud...erinevalt septembrist

Eelnevate saadetiste (7.1, 7.2, 7.3) analüüs näitab aga, et tegemist on nelja lausungiga saadetisega: Teele lausung *närvigenotsiidi pigem* parandab Berdi sõna *sääsegenotsiidi*; Teele lausung *aga head* viitab Berdi lausungile *Mis sa vahepeal head korda saatnud oled*; lausung *koolis olen käinud* on vastus Berdi küsimusele ja lausung *erinevalt septembrist* laiendab eelnevat lausungit.

Iseseisvate mõtteüksuste kõrval oli ka saadetisi, kus mõttepunktiga eraldatu tuli mõtteliselt ja analüüsis liita järgneva lausungiga (näited 8 ja 9).

(8)

16.10.2014 18:51 Piret: **mm**...ei

(9)

18.02.2010 21:22:07 Karin: **kle**..ei tea

Nendes näidetes on kasutatud suulisele keelele omaseid piiripartikleid, mis osutavad järgneva voo seosele eelneva voo (Hennoste 2000c: 2465).

Piiripartiklitest on erinevad üneemide *aa/oo* (näited 10 ja 11) ja sõna 'okei' kasutus (näide 12).

(10)

1. 25.02.16 21:41 Anne: Ene vist signaliseeris Kaisat :D Kaisa ikka jääb ka meie poole :D aga häid lambaid mahub ikka palju ühte lauta :P
2. 25.02.16 21:41 Esme: **oo.. ta** on päris kiire :D

(11)

1. 09.03.10 21:31:38 Kati: mis siis teed nysel?
2. 09.03.10 21:31:44 Merje: ma ei tea
3. 09.03.10 21:31:58 Kati: **aa..ma** hakkam lugema ja õppima :D

(12)

1. 18.02.2010 21:10:39 Kaja: sest see oli konverents ja seal võisid kõik esineda
2. 18.02.2010 21:11:51 Önne: **ookei..** kui ma talinas käisin sügisel konverentsil, siis need talina omad tundusid sellised, nagu nad oleks laksu all:D

Nendes näidetes on üneemid ja sõna 'okei' reageeringud eelnevatele saadetisele (10.1, 11.2, 12.1). Reageeringud arvestasin analüüsis iseseisvateks lausungiteks.

4.3. Punkti emotsionaalsuse uurimise põhimõtted

Punkti emotsionaalsuse uurimisel vaatasin ainult saadetise lõpus olevaid lausungeid. Seejärel jagasin ma punktiga lausungid nelja rühma:

- emotsionaalne lausung, millele järgneb vestluspartneri emotsionaalsusele viitav reageering;
- emotsionaalne lausung, millele ei järgne vestluspartneri reageeringut;
- neutraalne lausung, millele järgneb vestluspartneri emotsionaalsusele viitav reageering;
- neutraalne lausung, millele ei järgne vestluspartneri reageeringut.

Emotsionaalse lausungi tuvastamiseks otsisin mitte-neutraalset hoiakut (nt vastumeelsus, viha, jäikus, ebasiirus, resoluutsus jt) ja seda peegeldavaid sõnu. Vestluspartneri

reageeringus otsisin imestust, pahameelt või mõnda teist mitte-neutraalsele reaktsioonile viitavat ilmingut. Lisaks sellele vaatasin, kas vestluspartneri reageeringule eelnes ajaline viivitus, mis võib olla üks signaalidest, mis näitab, et punkti kasutus on muutnud vestluse tooni tavapärasest erinevaks.

5. Analüüsi tulemused

Peatükis esitatakse uurimistöö tulemused. Esimesena antakse ülevaade, kui palju ja milliseid lausungeid saadetised sisaldasid. Teisena tuuakse välja interpunktsiooni tunnuste kasutamise osakaal analüüsitud saadetistes. Kolmandana vaadatakse kvalitatiivselt, kui palju esineb emotsionaalset või ebaharilikku punkti kasutust saadetiste lõpus ja milline oli sellele järgnev reageering. Neljandana uuritakse, kas võimalikule reageeringule eelnes ajaline viivitus.

Kvantitatiivses analüüsis toon eraldi välja punkti kasutuse ning ühise grupina teised interpunktsiooni vahendid: hüüumärk, küsimärk, mõttepunktid ja emotikon. Kui lausungi piiril oli mitu interpunktsiooni tunnust, siis arvesse läks ainult ühe kasutus, st eraldi arvestust, kui palju esines emotikoni, hüüumärki või kui mitu küsimärki lausungi lõpus esines, analüüsis välja toodud ei ole. Kui koos esinesid punkt ja emotikon, siis arvesse läks ainult punkti kasutus. Väljaspool lausungi piire kasutatud interpunktsiooni vahendid (nt mõttepunktid) ei läinud tunnuste lugemisel arvesse (vt ptk 4.2, näited 8 ja 9).

5.1. Lausungite hulk saadetistes

Tabelis 3 on esitatud ühe ja kahe või enama lausungi esinemine arvuliselt ja protsentuaalselt kõigi saadetiste hulga suhtes. Välja on toodud ka lausungita saadetiste hulk. Andmed on esitatud perioodide 2010–2011 ja 2013–2016 kohta.

Kõigi saadetiste hulgast moodustavad enamuse ühe lausungiga saadetised, mida vanemates vestlustes oli 90% ja uuemates 84%. See on oluline informatsioon interpunktsiooni tunnuste üldise kasutamise jälgimise juures. Kui enamus saadetisi on ühe lausungiga, siis võib eeldada, et interpunktsiooni kasutamine on üsna harv, kuna internetikeeles kehtib Crystali välja toodud „säästliku klahvivajutuse“ printsiip (Crystal

2001: 87). Interpunktsiooni kasutamine ei ole vajalik, kui seda asendab reavahetus ehk „Enter“ nuppu vajutamine.

Tabel 3. Lausungite hulk saadetistes

	2010–2011		2013–2016	
	Üks lausung	883	90%	826
Kaks või enam lausungit	45	5%	121	12%
Lausungita	49	5%	38	4%
Kõik saadetised	977	100%	985	100%

Võrreldes vanemate vestlustega, on uuemates ühe lausungiga saadetiste osakaal 6% väiksem ja mitme lausungiga saadetiste osakaal 7% suurem. Lausungita saadetiste osakaal on vanemates ja uuemates vestlustes 4–5%.

5.2. Interpunktsiooni vahendite kasutus lausungipiiril

Tabelis 4 on esitatud lausungipiiril olevad interpunktsiooni vahendid perioodil 2010–2011 ja 2013–2016. Välja on toodud kõigi lausungite piiride märgistus (nii saadetise keskel kui ka lõpus). Andmed on esitatud arvuliselt ja protsentuaalselt kõigi lausungite hulga suhtes.

Tabel 4. Interpunktsiooni vahendi kasutus lausungipiiril

	2010–2011		2013–2016	
	Punkt lausungi lõpus	14	1%	159
Teine interpunktsiooni vahend lausungi lõpus	265	27%	387	35%
Interpunktsiooni vahenditeta lausung	699	71%	559	51%
Kõik lausungid	978	100%	1105	100%

Kokku kasutati interpunktsiooni vahendeid vanemates vestluses 279 lausungi juures (28%) ja uuemates 546 lausungi juures (49%). Ülejäänud osa lausungitest oli interpunktsiooni vahenditeta: vanemates 699 lausungit (71%) ja uuemates 559 lausungit (51%). Võrreldes vanemate vestlustega, on uuemates kasvanud punkti kasutuse osakaal lausungi lõpus 13% ja kõigi interpunktsiooni vahendite (k.a punkt) kasutuse osakaal 21%.

Tabelis 3 välja toodud tulemused näitasid, et uuemates vestlustes oli ühe lausungiga saadetisi vähem ja mitme lausungiga saadetisi rohkem kui vanemates vestlustes, mis võib olla vahendite kasutuse tõusu põhjuseks. Nagu järgnevatest tabelitest selgub, siis saadetise keskel kasutatakse interpunktsiooni vahendeid rohkem kui saadetise lõpus (vrd tabel 5 ja tabel 6).

Tabelis 5 on esitatud lausungipiiril olevad interpunktsiooni vahendid perioodil 2010–2011 ja 2013–2016. Välja on toodud saadetise keskel olevate lausungite piiride märgistus. Andmed on esitatud arvuliselt ja protsentuaalselt kõigi saadetise keskel asuvate lausungite hulga suhtes.

Tabel 5. Interpunktsiooni vahendi kasutus saadetise keskel asuval lausungipiiril

	2010–2011		2013–2016	
Punkt saadetise keskel	11	22%	80	50%
Teine interpunktsiooni vahend saadetise keskel	40	78%	79	50%
Kõik lausungid saadetise keskel	51	100%	159	100%

Kokku kasutati interpunktsiooni vahendeid saadetise keskel vanemates vestluses 51 lausungi juures, millest punkti kasutus moodustas 22%. Uuemates vestlustes kasutati interpunktsiooni vahendeid saadetise keskel kokku 159 lausungi juures, millest punkti kasutus moodustas natuke üle poole (50%). Seega on interpunktsiooni vahendite kasutuse osakaal saadetise keskel punkti osas tõusnud 28%.

Tabelis 6 on esitatud lausungipiiril olevad interpunktsiooni vahendid või nende puudumine perioodil 2010–2011 ja 2013–2016. Välja on toodud saadetise lõpus olevate

lausungite piiride märgistus või selle puudumine. Andmed on esitatud arvuliselt ja protsentuaalselt kõigi saadetise lõpus asuvate lausungite hulga suhtes.

Tabel 6. **Interpunktsiooni vahendi kasutus saadetise lõpus asuval lausungipiiril**

	2010–2011		2013–2016	
Punkt saadetise lõpus	3	<1%	79	8%
Teine interpunktsiooni vahend saadetise lõpus	225	24%	308	33%
Interpunktsiooni vahendita lausung	699	75%	559	59%
Kõik lausungid saadetise lõpus	927	100%	946	100%

Kokku kasutati interpunktsiooni vahendeid saadetise lõpus vanemates vestluses 228 lausungi juures (25%), millest punkti kasutus moodustas vähem kui 1%. Uuemates vestlustes kasutati interpunktsiooni vahendeid saadetise lõpus kokku 387 lausungi juures (41%), millest punkti kasutus moodustas 8%. Suurem osa lausungitest saadetise lõpus lõppes nii vanemates kui ka uuemates vestlustes interpunktsiooni vahenditeta, vastavalt 75% ja 59%. Võrreldes vanemate vestlustega, on uuemates kasvanud punkti kasutuse osakaal saadetise lõpus 7% ja kõigi interpunktsiooni vahendite kasutuse osakaal saadetise lõpus 9%.

Kuna punkti esinemine saadetise lõpus on vähem tõenäoline kui saadetise keskel (vrd tabel 5 ja tabel 6), siis kvantitatiivses analüüsis vaatan ainult saadetise lõpus oleva punkti kasutust, selle võimalikke põhjuseid ja reageeringut selle kasutusele.

5.3. Punkti emotsionaalsus saadetise lõpus

Punkti esines saadetise lõpus kokku 82 korral: 3 korda perioodil 2010–2011 ja 79 korda perioodil 2013–2016. Nende hulgast välistasin inimesed, kes kasutasid läbivalt oma saadetiste ja lausungite lõpus interpunktsiooni tunnuseid. Välja jäid kolm kirjutajat perioodist 2013–2016, kelle 72 lausungist 67 lõppesid interpunktsiooni tunnuse või vahendiga, millest 48 moodustasid punktid (s.h 37 punkti saadetise lõpus). Eemaldades

nimetatud inimeste lausungid, jäi 3 punktiga lausungit perioodi 2010–2011 ja 42 perioodi 2013–2016.

2014. aasta näites (13) on etteheitva sisuga lausung, kus Andra toob välja, et tema vestluspartner Kert ei ole üritanud ise ühendust võtta ja kirjutab oma kahtlusest Kerdi huvis enda vastu (13.1). Andra lisab oma saadetisele veel mitu saadetist, mistõttu on Kerdil võimalik valida, millele vastata (13.2, 13.3, 13.4). Kert otsustab mitte reageerida Andra etteheitele (13.5, 13.6).

(13)

1. 24.10.2014 23:02 Andra: Mhm. Vahest juba mõelnud, kas **enam on mõtetki** kirjutada, ehk **huvi ühepoolne**.
2. Andra: A. Aga see pidi hullult tähtis päev olema, mil selgub kas saad normaalselt kõndima või mitte. Või sa liialdasid veits, et ma ei muretses et vaid minul järgmine päev mingi tähtis ettevõtmine on?! :D
3. Andra: Kuule mul läks täitsa hästi. Suutsin 5 min teema välja mõelda
4. Andra: Tegelt neid tuli lausa mitu :D
5. 24.10.2014 23:05 Kert: Ei no mul oli ikka tähtis sellesuhtes et ta mõõtis ja möllas seal kuida areng on olnd
6. Kert: Sul siis kõik ok vähemalt, ei ole kirumist et oli mul vaja minna jne :D

Teistes punktiga lõppevates lausungites saadetise lõpus ei tule esile nii tugevat mitte-neutraalset sisu. Kui vaadata aga interpunktsiooni vahendite kasutust läbi kogu analüüsitud vestluste, eristub peaaegu iga inimese punkti kasutamise „käekiri“.

Näidetes (14; 15) on Taavo punktiga lõppevad lausungid oma sisult kõik eitavad või kahtlevad (14.1, 15.1, 15.4). Tema vestluspartner Sigre reageerib nendele omapoolse arvamuse esitamisega (14.2, 15.2, 15.6).

(14)

1. 26.11.2013 14:48:00 Taavo: **ei usu** ma, et homme lund tuleb.

2. 26.11.2013 14:49:00 Sigre: lubabju
- (15)
1. 26.11.2013 14:54:00 Taavo: kliimasoojenemine **pole** veel nii süvenenud.
2. 26.11.2013 14:54:00 Sigre: väidetavalt tõuseb temp aastas mingi kraadikese võrra..
3. Sigre: aga mulle tundub et läheb hoopis külmemaks -.-
4. 26.11.2013 14:56:00 Taavo: aastas 1 kraadi võrra? **nah**.
5. Taavo: vaevalt 2100. aastal oleks 100 kraadi
6. 26.11.2013 14:57:00 Sigre: ah mingi teema oli
7. Sigre: mai mäleta täpselt
8. Sigre: ei kuuland eriti nagu tavaliselt

Näites (16) esinevad Maidu punktiga lõppevad lausungid kohtades, kus üks teema lõpeb ja teine algab (16.2, 16.8, 16.11). Võib arvata, et Mait väljendab punktiga soovi teema lõpetada, kuid ei ole teada, kas uue teema alustamine Jaasi poolt on reageering sellele või loogiline edasimineku vestluses. (Jaas on üks kolmest kirjutajast, kes kasutab oma saadetistes läbivalt interpunktsiooni tunnuseid.)

- (16)
1. 7.11.2013 20:55 Jaas: Helina läheb Narva, seetõttu ei ole mul kaaslast. :(
2. 7.11.2013 20:55 Mait: **arusaadav**.
3. 7.11.2013 20:56 Jaas: <http://www.vanemuine.ee/oblomov>
4. Jaas: Kuidas muidu läheb?
5. 7.11.2013 21:00 Mait: kiirelt töö töö
6. 7.11.2013 21:01 Jaas: Selge.
7. Jaas: Miks sa ehmatasid oma tuttavaid selle põletusega oma põsel?
8. 7.11.2013 21:01 Mait: **panen pidevalt tallinna vahet**.
9. Mait: ma selgitasin siiski kõigile millega oli tegu)

10.	7.11.2013 21:02	Jaas:	Okei, ma ei teadnud seda.
11.	7.11.2013 21:02	Mait:	Margit harjutas siin kätt veidi.
12.	7.11.2013 21:04	Jaas:	Mm... hea töö. Aga see kindel piiritletus (ainult põsel) reetis, et tegu ei ole päris asjaga.

[vestluse lõpp]

Näites (17) asuvad Mia ja Tiiu punktiga lõppevad lausungid samuti teema ülemineku kohtades (17.3, 17.6, 17.11). Ei Tiiu ega Mia reageeri otse vestluspartneri punkti kasutusele, vaid lähevad temavahetusega loomulikult kaasa.

(17)

1.	4.11.2014 16:02	Tiiu:	me lihtsalt sõime neid siis juba liiga tihti:D
2.	4.11.2014 16:02	Tiiu:	siis lõpuks enam ei tahtnud:D
3.	4.11.2014 16:02	Mia:	vist küll.
4.	4.11.2014 16:02	Tiiu:	sain vist just oma kava valmis!!!
5.	4.11.2014 16:02	Mia:	Ohh, veab!
6.	4.11.2014 16:02	Tiiu:	vaatan vittend veel üle ja siis peaks okei olema.
7.	4.11.2014 16:02	Tiiu:	viited*
8.	4.11.2014 16:02	Mia:	Ma endiselt maadlen oma kavaga...
9.	4.11.2014 16:03	Tiiu:	teil mini põhi ette antud?
10.	4.11.2014 16:03	Tiiu:	nagu mis aspektid olemas peavad olema vms
11.	4.11.2014 16:03	Mia:	No mingid küsimused on jaa, et mis seal kavas olema peavad.
12.	4.11.2014 16:03	Tiiu:	mhm
13.	4.11.2014 16:03	Mia:	Aga ikkagi, nii raske on seda teha, kui ma veel isegi päris täpselt ei saa aru kõigest...

2011. aasta näites (18) kasutab Masha punkti ühe lausungiga saadetise lõpus, et näidata, et tal ei ole rohkem midagi Mardi väljamineku kohta lisada (18.5). Mart liigub seejärel uue teema juurde (18.6).

(18)

1. 29.04.2011 13:57:17 Masha: kuule aga kui saa haige oled äkki ei ole siis eriti tark mõte minna sinna reeda juurde
2. 29.04.2011 13:57:29 Mart: võib minna ikka
3. 29.04.2011 13:57:34 Mart: ma nkn väga kodune ei ole
4. 29.04.2011 13:57:39 Mart: täna ka välja ilmselt
5. 29.04.2011 13:57:58 Masha: **ok.**
6. 29.04.2011 14:02:11 Mart: äkki ma peale inka eksamit millalgi tulen külla ka teile

Näites (19) kasutab Saul punkti vastuvaidleva, vestluspartneri mõtet ümberlukkava lausungi juures (19.7). Näites (20) võib täheldada vastumeelsust teema edasise arutelu suhtes (20.4). Jaan reageerib sellele (20.5, 20.6) ja tunnistab lausungiga *mis ma ikka targutan*, et ta ei anna rohkem õpetussõnu. Jaani vastus lähtub aga suure tõenäosusega pigem Sauli lausungi sisust kui vormist.

(19)

1. 14:57:32 Jaan: Kas Sa julgeks?
2. 14:57:38 Saul: loomulikult :D
3. 14:57:45 Jaan: Võtta u. 10 inimest tööle?
4. 14:57:57 Saul: Või arvad, et teed üksi moodle`i ära
5. 14:57:59 Jaan: Võinoh
6. 14:58:08 Jaan: mina ei teagi palju vaja oleks tööjõudu
7. 14:58:10 Saul: **kümmet inimest pole vaja.**

(20)

1. 15:00:43 Saul: ei tea, kas õnnestub
2. 15:00:47 Jaan: ürita ürita
3. 15:00:50 Saul: üritan
4. 15:01:00 Saul: vbolla läheb pekki, siis lõpetan tööl varsti. **a me oleme sellest rääkinud.**

5. 15:01:12 Jaan: jajah
6. 15:01:20 Jaan: **mis ma ikka targutan**

5.4. Viivitus punkti emotsionaalsuse uurimisel

Üks võimalik marker, mis võiks näidata punkti ebaharilikule kasutusele järgnevat vestluspartneri reageeringut, on ajaline viivitus. Võib eeldada, et punkti tavatu kasutus paneb vestluspartneri mõtlema, et miks teine seda teha võis (vt Lieberman 2013). See võiks omakorda kajastuda ajalises viivitus partneri vastuse saatmisel.

Selle uurimiseks vaatasin vestlusi, kus esines saadetis(t)e lõpus punkt. Analüüsist jäid välja vestlused, kus puudus täielikult või osaliselt saadetiste juures olev ajaline informatsioon. Kõrvale jäid ka vestlused, milles olid suuremad kui 10-minutilised pausid. Need võivad sinna tekkida seepärast, et inimesed valivad ise aja ja koha, millal vastata. Kuna pikad pausid oleksid saadetiste vahele jäävat keskmist aega tugevalt mõjutanud, tuli need analüüsist välja jätta. Olgu siinkohal märgitud, et välja jäänud vestlustes esines ainult ühel korral pikema pausi ees punktiga lõppev saadetis. Selles vestluses oli pikki pause rohkem kui üks ning vestluspartnerite rohkus (3) ja ajaline vahemik (10:55–16:24) näitab, et vestluspartnerid ei kiirustanud oma vastuste saatmisel ja seetõttu ei saanud ka seda punktiga lõppevat saadetist pika pausi tekkimisega siduda.

Kokku oli 6 analüüsitavaid vestlust: 2 vestlust perioodist 2010–2011, milles olid esindatud kõik 3 punktiga lõppevat lausungit, ja 4 vestlust perioodist 2013–2016, milles oli 19 punktiga lõppevat lausungit. Nendes vestlustes arvasin saadetiste vahele jääva keskmise aja ning võrdlesin seda punkti kasutuse järel tekkinud pausiga.

Perioodil 2010–2011 esines ajalisi viivitust mõlemas vestluses ja kahe punktiga lõppeva saadetise järel. Näites (21) lõpetas tekkinud pausi punkti kasutaja ise. See võib näidata, et punktiga lõppev lausung (21.1) oli mõeldud ühe teema (isiklik seos ökotoodetega) lõpetamiseks ja teise alustamiseks (väikeses poes töötamise eelis suure poega võrreldes).

(21)

1. 28.04.2010 11:09:37 Maara: **sest sa ise huvitud sellest - su mees on allergik ja te ostate seepärast ka ise ökotooteid.**
2. 28.04.2010 11:11:11 Maara: sulle meeldib, et see on väike pood, kus ei ole liinitöömoodi kassapidamist

Teises vestluses tekkinud viivitust on võimalik vaadata peatükis 5.3 Masha ja Mardi vestluses (vt näide 18), kus pärast ühelausungilist saadetist (18.5) tekib vestlusesse pikem paus. Pausi lõpetab Mart, kes toob saadetisega (18.6) vestlusesse uue teema.

Perioodil 2013–2016 esines ajalist viivitust kahes vestluses neljast ja kolme punktiga lõppeva lausungi järel. Anne kasutab oma vestluses Britiga punkte mitme lausungi juures (7 lausungit), kuid paus on tekkinud ainult kahe lausungi järel (näide 22 ja 23). Pikem paus võib näidata, et Brit loeb Anne lausungid (22.1, 23.2) lõplikuks ja eeldab, et Anne ei soovi sel teemal rohkem rääkida. Brit liigub seetõttu uue teema juurde (22.2). Punkti kasutamist seoses vastumeelsusega suhtlemisel on välja toonud ka Crair (vt Crair 2013).

(22)

1. 26.05.2014 13:36:06 Anne: **Ilmselt ei tohi lihtsalt surkida seda teemat.**
2. 26.05.2014 13:40:33 Brit: Kuidas sul muidu ?

(23)

1. 26.05.2014 14:11:53 Anne: Räägime rahulikult asjadest.. tunnetest..
2. 26.05.2014 14:12:04 Anne: **Mis asjad mida kummalegi põhjustavad.**
3. 26.05.2014 14:18:43 Brit: Noh. See on isegi hea
4. 26.05.2014 14:19:42 Anne: Mhm

[vestluse lõpp]

Teises vestluses tekkinud viivitus esines samas vestluses, mille näide on ka peatükis 5.3 (vt näide 19 ja 20). Näites (24) lõpetab Saul sarnaselt Maarale (vt näide 21) omal algatusel vestluses tekkinud pikema pausi. See võib viidata sellele, et punkti lisajad ise mõistavad pärast saatmist oma lausungite resoluutsust või järsku tooni (vt Lenhart jt 2010; Crair 2013) ja soovivad järgneva saadetisega oma tooni „pehmendada“.

(24)

1. 14:58:10 Saul: **kümme inimest pole vaja.**
2. 14:58:43 Saul: sõltub kuidagi, kes hulka arvata. kui progejad ja turundajad ja nii edasi ka hulka arvata, siis oleks paarkümmend vaja kindlasti

Analüüsi peatükis uurisin kvantitatiivselt, kui palju esines perioodil 2010–2011 ja 2013–2016 saadetise keskel, saadetise lõpus ja kõigi lausungite lõpus interpunktsiooni vahendeid. Eraldi tõin välja punkti kasutuse ja võrdlesin seda teiste interpunktsiooni vahendite kasutusega. Kvalitatiivses analüüsis uurisin vestlusi, milles esines punktiga lõppevaid saadetisi ja tõin välja, millistel põhjustel inimesed punkti nendes kohtades kasutasid. Lisaks sellele vaatasin, kas punkti ebaharilikule kasutusele järgnes vestluspartneri reageering. Reageeringu juures tõin välja ka võimaliku ajalise viivituse.

Kokkuvõte

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida punkti emotsionaalset kasutust eesti internetikeeles. Internetikeel on muutunud iseseisvaks meediumiks kirjaliku ja suulise keele kõrval ning selle ühepoolne sidumine ühe või teisega on osutunud võimatuks. Siinses töös keskenduti internetikeele ühistele joontele suulise keelega ning empiirilises osas esitatud analüüs toetus suulise keele uurimismetoodikale. Töö autor soovis leida märke sellest, kuidas internetis loodud keelele lisatakse olemasolevate vahenditega emotsionaalsust. Eesmärgi täitmiseks uuriti interpunktsiooni tunnuste kasutamise reegleid vahetu sõnumiedastuse juures.

Töö tulemustest selgus, kui palju kasutati vahetu sõnumiedastuse vestlustes interpunktsiooni tunnuseid perioodil 2010–2011 ja 2013–2016. Kuigi internetikeelt peaks üldiselt iseloomustama optimaalsuse või „säästliku klahvivajutuse“ printsiip, siis siinse töö tulemused näitasid, et interpunktsiooni kasutatakse ka nendes kohtades, kus seda üksteise mõistmiseks vaja ei oleks (nt saadetise lõpus). Võrreldes vanemate vestlustega on uuemates vestlustes kasvanud interpunktsiooni tunnuste (punkt, küsimärk, hüüumärk, mõttepunktid) ja vahendite (emotikonid) kasutamise osakaal lausungi lõpus ja saadetise lõpus. Saadetise keskel kasvas punkti kasutuse osakaal uuemates vestlustes, kuid seda teiste interpunktsiooni tunnuste ja vahendite arvelt.

Punkti võimaliku emotsionaalset või ebaharilikku kasutust ja sellele järgnevat vestluspartneri reageeringut oli keeruline uurida. Kõigepealt tuli kindlaks määrata lausungipiirid, mida märgiti läbi vestluste ja erinevate inimeste poolt erinevalt. Inimestel oli interpunktsiooni tunnuste kasutamisel oma „käekiri“: kui ühel inimesel näitasid mõttepunktid lausungi lõppu, siis teisel võisid need näidata mõttelist seost järgneva üksusega. Lausungipiiride uurimise järel uurisin kvalitatiivselt saadetise lõpus olevaid punktiga lõppevaid lausungeid, mida oli 82. Nendest 45 olid sisestatud inimeste poolt,

kes ei kasutanud läbivalt oma saadetistes interpunktsiooni. Perioodist 2010–2011 oli 3 punktiga lausungit ja perioodist 2013–2016 oli 42 lausungit.

Punkti lisamine saadetise ja/või lausungi lõppu ingliskeelses maailmas on põhjustatud kirjutaja jäikusest, vihast, vastumeelsusest suhtlemisel ja/või mitte-siirast olekust. Punkti kasutus võib muuta saadetise sisu sarkastiliseks või lisada resoluutsust. Siinne analüüs leidis tõestust kahele nendest faktoritest. Eesti keeles kirjutajad võivad kasutada punkti siis, kui nad tunnevad vastumeelsust suhtlemisel ja nende reageering sellele järgnevale pikemale pausile viitab sellele, et nad mõistavad, et punkti lisamine võis mõjuda liiga järsu või lõplikuna. Lisaks sellele näitas analüüs, et punkti kasutatakse kohtades, kus tehakse etteheidet, väljendatakse eitust või kahtlust ja lükatakse ümber vestluspartneri mõtet. Kõige tihedamini esines punktiga lausungiteema ülemineku-kohtades.

Analüüsitud lausungitele ei järgnenud enamasti vestluspartneri reageeringut, kuid see võib olla seletatav lausungite mitte nii tugeva emotsionaalse sisu tõttu (v.a etteheide). Punktiga lõppevad lausungid, mis esinesid teema ülemineku-kohtades, võisid näidata vestluspartnerile, et eelnev teema on lõpetatud, kuid uue teema tõstatamine võis jälgida ka vestluse loomulikku kulgu. Vestluspartneri otsesest reageeringut oli võimalik näha ühes vestluses, kus punktiga lõppeva lausungi sisu viitas selgelt kirjutaja vastumeelsusele teema edasise arutelu suhtes. Reageering väljendus kirjalikus vabanduses.

Punktiga lausungite ja nendele järgneva ajalise viivituse uurimine näitas, et seda esines 4 vestluses analüüsiks sobinud 6 vestlusest. Vestluse saadetiste vahelise keskmise aja ja punkti järel tekkinud pausi võrdlus tõi välja 5 pikemat pausi, mida võis põhjustada punktiga lausungi saatmine. Nendest pausidest 2 lõpetati sama inimese poolt, kes olid saatnud punktiga lausungi, mis võib näidata, et nad ise mõistsid kirjutatud lausungi resoluutsust. Teised 3 pausi lõppesid siis, kui vestluspartner liikus uue teema juurde. Uue teema juurde liikumine võis olla jällegi põhjustatud vestluse loomulikust arengust (1 paus) või ka mõistmisest, et punkti lisanud inimene ei soovi eelmisel teemal rohkem rääkida (2 pausi).

Töö autor usub, et lisaväärtust interpunktsiooni ja täpsemalt punkti kasutuse uurimisele annaksid intervjuu või küsitluse vormis uurimused. Seejärel saaks vaadata lähemalt nende

inimeste internetikeele kasutust, kes ise ka tunnistavad interpunktsiooni emotsionaalset või ebaharilikku kasutust. Nii oleks võimalik uurida veelgi suuremat hulka vestlusi ja saadetisi ja leida seaduspärasusi punkti ebahariliku kasutuse juures. Kirjutajate endapoolne kinnitus, et nad kasutavad punkti teadlikult teema lõpetatuse näitamiseks või mõnel teisel ebaharilikul põhjusel vähendaks uurija oletuste hulka.

Kirjandus

Baron, Naomi S. 1984. Computer mediated communication as a force in language change. – Visible Language 18, 118–141; https://s3-us-west-2.amazonaws.com/visiblelanguage/pdf/V18N2_1984_E.pdf. Vaadatud 15.03.2016.

Baron, Naomi S. 2000. Alphabet to email: how written English evolved and where it's heading. London; New York: Routledge.

Baron, Naomi S. 2008. Always on: language in an online and mobile world. Oxford: Oxford University Press. Vaadatud Google Booksis täisversiooni.

Baron, Naomi S, Rich Ling 2011. Necessary smileys ja useless periods: redefining punctuation in electronically-mediated communication. – Visible Language 45 1/2, 45–67; http://www.american.edu/ctrl/upload/Necessary_Smileys.pdf. Vaadatud 25.04.2016.

Brawer, Max 2013. The generation gap in online punctuation: an open letter (and revised style guide) to digital English; <http://www.forbes.com/sites/calebmelby/2013/05/08/the-generation-gap-in-online-punctuation-an-open-letter-and-revised-style-guide-to-digital-english/#ed6b0a53eb82>. Vaadatud 6.03.2015.

Chafe, Wallace 1988. Punctuation and the prosody of written language. – Written Communication 5, 386–426. <https://lg411.files.wordpress.com/2013/06/chafetuation-and-the-prosody-of-written-language.pdf>. Vaadatud 18.03.2016.

Crair, Ben 2013. The period is pissed; <https://newrepublic.com/article/115726/period-our-simplest-punctuation-mark-has-become-sign-anger>. Vaadatud 6.03.2015.

Cruttenden, Alan 1990. Intonation and the comma. – Visible Language 25, 55–73;
https://s3-us-west-2.amazonaws.com/visiblelanguage/pdf/V25N1_1991_E.pdf.

Vaadatud 9.04.2016

Crystal, David 2001. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press.

Crystal, David 2015. Making a point: the pernicky story of English punctuation. London: Profile Books. Vaadatud Google Booksis täisversiooni.

EKG II = Erelt, Tiiu, Ülle Viks, Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri. Toim. M. Erelt, T. Erelt, H. Saari, Ü. Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Gunray jt = Gunraj, Danielle N., April M. Drumm-Hewitt, Erica M. Dashow, Sri Siddhi N. Upadhyay, Celia M. Klin 2015. Texting insincerely: the role of the period in text messaging. – Computers in Human Behavior 55, 1067–1075;
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0747563215302181>. Vaadatud 29.04.2016.

Hennoste, Tiit 2000a. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde I. Taust ja uurimisobjekt. – Akadeemia 5, 1115–1150.

Hennoste, Tiit 2000b. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VI. Lausung suulises kõnes I. – Akadeemia 5, 2221–2254.

Hennoste, Tiit 2000c. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde VII. Lausung suulises kõnes II. – Akadeemia 11, 2463–2486.

Hennoste, Tiit 2013. kuule ma eemale nüüd; <http://arvamus.postimees.ee/2622918/tiit-hennoste-kuule-ma-eemale-nuud>. Vaadatud 1.05.2016.

Lenhart jt = Lenhart, Amanda, Rich Ling, Scott W. Campbell, Kristen Purcell 2010. Teens and mobile phones. Pew Internet & American Life Project;

<http://www.pewinternet.org/2010/04/20/teens-and-mobile-phones/>. Vaadatud 27.04.2016.

Lieberman, Mark 2013. Aggressive periods and the popularity of linguistics; <http://languagelog.ldc.upenn.edu/nll/?p=8667>. Vaadatud 29.04.2016.

Ling, Rich, Naomi S. Baron 2007. Text messaging and IM: linguistic comparison of American college data. – *Journal of Language and Social Psychology* 26, 291–298; <http://www.american.edu/cas/lfs/faculty-docs/upload/text-messaging-and-im.pdf>. Vaadatud 25.04.2016.

Ling jt = Ling, Rich, Naomi S. Baron, Amanda Lenhart, Scott W. Campbell 2014. “Girls text really weird”: gender, texting and identity among teens. – *Journal of Children and Media* 8, 423–439; https://www.researchgate.net/publication/259256787_%27Girls_text_really_weird%27_Cross-gendered_texting_among_teens. Vaadatud 27.04.2016.

Oja, Anni 2006. Eesti keel internetis. – Keel ja arvuti. Tartu ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 6. Toim. Mare Koit, Renate Pajusalu, Haldur Õim. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, 259–267.

Oja, Anni 2009. Delfi kommentaaride keelest; <http://www.sirp.ee/s1-artiklid/varamu/delfi-kommentaaride-keelest>. Vaadatud 1.05.2016.

Parkes, Malcolm Beckwith 1992. Pause and effect: an introduction to the history of punctuation in the West. Aldershot: Ashgate.

Peegel, Jaas 1987. *Memoria saecularis* Oskar Luts. Juubelikillustikku. – Keel ja Kirjandus 1, 1–11; <http://www.digar.ee/arhiiv/en/download/142947>. Vaadatud 14.05.2016.

Provine jt = Provine, Robert R., Robert J. Spencer, Darcy L. Mandell 2007. Emotional expression online: emoticons punctuate website text messages. – *Journal of*

Language and Social Psychology 26/3, 299–307;
<http://jls.sagepub.com/content/26/3/299.abstract>. Vaadatud 24.05.2016.

Toots, Kristiina 2014. Netikeele metagraafia. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.

The emotional use of the period in Internet language. Summary

The present bachelor's thesis studies the emotional use of the period in Internet language. The language of the Internet has developed into an independent medium next to the spoken, written and signed language. Although classifying Internet language under written and/or spoken language has been proven impossible, the present thesis tries to find out the effect of punctuation in that comparison. The theoretical part of the thesis is based upon the works of Naomi Baron and Crystal David and the empirical part is based upon the method of spoken language and the works of Tiit Hennoste. The aim of the thesis was to study whether and how are the users of the Internet applying their emotions into the world of Instant Messaging (IM).

To find out the regularities of using the period and other punctuation marks in IM, quantitative and qualitative approach was used. The quantitative approach was used to gather data about punctuation at the end of transmission, in the middle of transmission and in the ends of utterances. A transmission is a message that has been sent in IM and it can consist of one or many utterances. It can also be without an utterance *e.g* a single emoticon or a web-address. An utterance can be a grammatical unit, a phrase or a filled pause (Hennoste 2000b: 2227). The data collected was compared in two periods of time: 2010–2011 and 2013–2016. Since 2013 there has been published several articles and one research about the emotional use of the period in IM and text messaging.

The qualitative approach was used to analyse IM conversations that contained transmission-final period(s). Marking the boundaries of utterances was difficult because most of the users had their own 'handwriting' in punctuation. For example, ellipsis dots were used to mark the end of an utterance by one user and to mark the connection of thought by the other user. There were 82 transmission-final periods of which 45 were

inserted by users who did not use punctuation throughout their conversation. Three of these 45 utterances were sent in 2010–2011 and 42 in 2013–2016.

In the theoretical part of the thesis it was pointed out that people mark their text messages or utterances with a period when they are angry, insincere, sarcastic, and resolute or if they do not want to communicate. The present study found evidence of two following points: feeling resentment in further discussion and being too resolute. In addition to that, the study of transmission-final periods showed people using a period when they were blaming their conversation partner or disproving their partner ideas and after negative or doubtful utterances. Periods were most often used in places where one subject of discussion ended and another one started.

For transmission-final period being relatively rare (1% in 2010–2011 and 14% in 2013–2016) it was assumed that it would cause some kind of reaction from the conversation partner. Therefore, the reaction and the time prior to it were also analysed in the study. Comparing the medium length between all transmissions and the length between transmission-final period and the next transmission in 6 conversations revealed 5 longer pauses. Two out of 5 pauses were ended by the same person who sent the transmission-final period. It suggests that they may have wanted to ‘soften’ the tone of their previous utterance. Final 3 pauses appeared in places where one subject of discussion was followed by a new one. Moving on to a new discussion may be caused by the natural development of communication (1 pause) or by the realization that the other person wishes not to discuss the matter any further (2 pauses).

Except 5 longer pauses and moving along in conversation, there was hardly any reaction detected. Even the most emotional example where one blamed the other for not contacting the former, showed no reaction. The latter chose to answer to other utterances and to ignore the first one. There was only one clear reaction to transmission-final period where the latter apologized for being overly-preachy.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Aliis Andreson (sünnikuupäev: 7.11.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Punkti emotsionaalsus internetikeeles“, mille juhendaja on Tiit Hennoste.
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 30.05.2016